Molnár Irén

LENIN ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI HOZZÁJÁRULÁSA A SZOCIALIZMUS KIÉPÍTÉSÉHEZ

Lenin hozzájárulása az államra vonatkozó marxista elmélethez és gyakorlathoz

---

ÁLLAMRÓL – ÁLTALÁBAN

Lenin bármikor is szólt az államról, úgy fogta azt fel, mint egy kérdést, amely „a legbonyolultabb, a legnehezebb és a polgári tudósok, írók és filozófusok által alighanem leginkább összekuszált kérdések egyike."[1]

Mi az állam lényege, mi a jelentősége és milyen a viszonya a pártnak az államhoz, hogyan keletkezett, és végül milyen legyen a munkásosztály új állama – olyan kérdések, amelyek döntően befolyásolják egy-egy párt forradalmiságát és tevékenységét.

Lenin sokszor volt kénytelen bíráló hangon felelni a polgári elméletekre, és védeni Marx és Engels tanításait az államról. Ezért cikkei és brossúrái nem egyszer éleshangú kritikák, hisz a burzsoá tudomány, filozófia, jog, politikai gazdaságtan és publicisztika képviselői – szándékosan és akaratlanul is – annyira összekúszálták, vulgarizálták az állam kérdését, hogy azt Lenin nem győzte kibogozni. Így látott napvilágot népszerű műve az „Állam és forradalom" 1917 augusztusában, amelyben Lenin először is megvizsgálja Marx és Engels tanítását az államról, majd külön foglalkozik a „ferdítések" legfőbb képviselőivel, Karl Kautskyvel, Plehanovval, Potreszovval, Breskovszkajával, Rubanoviccsal stb. – az oroszországi opportunisták vezető egyéniségeivel.

Lenin szilárd meggyőződéssel fogadta el teljes egészében Marx állásfoglalásait az államról, de elmélyítette azokat. Nagy érdeme éppen az elmélet gyakorlati alkalmazásában van (miután az első sikeres forradalom meghozza a szovjethatalmat).

Az utókor számára legértékesebbek talán éppen azok az írások, amelyek az új szocialista állam megalapításáról, megvédéséről, a proletárhatalom megszilárdításáról szólnak. Például: „A proletárforradalom és renegát Kautsky", vagy a „Baloldaliság-a kommunizmus gyermekbetegsége" mű-

vei és rengeteg cikk, előadás („Az államról"– előadás a Szverdlov egyetemen – 1919. július 11.), beszéd a szovjethatalom feladatairól, a nemzeti kérdésről stb.

AZ ÁLLAM KELETKEZÉSE ÉS OSZTÁLYJELLEGE

Annak idején nagyon gyakran összetévesztették ezt a kérdést a vallási kérdésekkel, nemcsak a vallási tanok képviselői, hanem azok is, akik filozófiai eszmékből kiindulva az államot valami isteni eredetű természetfölötti, vagyis kívülről jövő erő alkotásaként fogták föl. Annyi bizonyos, hogy ez a tan a kizsákmányoló osztályok érdekeivel fűződik össze, hisz eltakarja az állam valódi osztályjellegét. Még a mensevikek[2] és esszerek[3] is hasonló elmélettel álltak elő, habár azt bizonygatták, hogy semilyen vallási előítéleteknek nem hódolnak be.

A marxistáknak az államról szóló tanítást éppen arra „kell felhasználni", hogy általa igazolják és kimutassák a kizsákmányolás létezését az osztálytársadalomban. Az államelméletből minden munkásnak értenie kellene az osztályok egymásközt folyó harcát, és éreznie kell azoknak az államra vonatkozó nézeteknek a hazug voltát, amelyeknek a legfőbb célja az állam szerepének ferde magyarázata.

A kérdés tudományos taglalása végett futólagos történelmi visszapillantást végzünk arról, hogy hogyan keletkezett és fejlődött az állam. „Volt idő, amikor nem vol állam. Az állam ott és akkor jelenik meg, ahol és amikor a társadalom osztályokra tagozódik, amikor megjelennek a kizsákmányolók és kizsákmányoltak... tehát az embereknek csoportokra való tagozódása, akik közül egyesek állandóan elsajátíthatják mások munkáját, ahol az egyik kizsákmányolja a másikat... Rabszolgatartó és rabszolgák – ez az első nagy osztálytagozódás. Az előbbi csoport nemcsak valamennyi termelési eszközt, hanem még az embereket is birtokolja... egy másik forma – a hűbériség követte. A társadalom alapjában jobbágytartó földesurakra és jobbágyokra oszlott. A jobbágyot illetően megmaradt az osztályelnyomás, a függőség, a jobbágytartó földesúr azonban nem volt a parasztnak mint valami tárgynak a tulajdonosa, hanem csak a paraszt munkájára volt joga, és a parasztot bizonyos szolgáltatások teljesítésére kényszeríthette. A gyakorlatban, a hűbérség különösen Oroszországban, ahol a leghosszabb ideig maradt fenn, és a legdurvább formákat öltötte, semmiben sem különbözött a rabszolgatartó rendtől. A kereskedelem feljődésével, a világpiac kialakulásával, a pénzforgalom fejlődésével egy új osztály keletkezett: a kapitalisták osztálya. A tőke urai, a föld urai, a gyárak és üzemek urai minden kapitalista államban a lakosság elenyésző kisebbségét alkották, és alkotják, amely teljes egészében rendelkezik az egész nép

munkájával, s ennélfogva hatalmában tartja, elnyomja, kizsákmányolja a dolgozók egész tömegét, akiknek többsége proletár, bérmunkás, és a termelési folyamatban a létfenntartáshoz szükséges javakat csakis kétkeze munkájának, munkaerejének eladásával szerezheti meg... Ez a társadalom a szabadság jelszavával indult harcba,... de ez a szabadság azt illette meg, akinek tulajdona volt. Az állam továbbra is az a gépezet maradt, amely segíti a kapitalistákat, hogy a szegényparasztságot és a munkásosztályt alárendeljék maguknak... Kihirdeti az általános választójogot, védelmezői, szószólói, tudósai és filozófusai útján kijelenti, hogy ez az állam nem osztályállam. Még most is, amikor ez ellen az állam ellen megkezdődött a Szovjet Szocialista Köztársaságok harca, azzal vádolnak bennünket, hogy megsértjük a szabadságot, hogy olyan államot építünk, amely kényszeren, azon alapszik, hogy egyesek elnyomnak másokat, ők pedig az össznépi államot, a demokratikus államot képviselik."[4]

Engels is így következtet: „Az állam – tehát egyáltalán nem a társadalomra kívülről rákényszerített hatalom; Az állam, ellenkezőleg, a társadalom terméke bizonyos fejlettségi fokon; annak bevallása, hogy ez a társadalom megoldhatatlan ellentmondásba bonyolódott önmagával, kibékíthetetlen ellentétekre hasadt, amelyeknek a leküzdésére képtelen. Hogy az ellentétes gazdasági érdekű osztályok ne semmisítsék meg egymást és a társadalmat meddő küzdelemben, olyan hatalom vált szükségessé, amely látszólag a társadalom fölött áll, az összeütközést tompítja és a „rend" korlátain belül tartja; és ez a hatalom, amely a társadalomból keletkezett, de fölébe helyezkedett, s mindjobban elidegenedik tőle: az állam."[5]

És Lenin levonja a végkövetkeztetést: „Az állam az osztályellentétek kibékíthetetlenségének terméke és megnyilvánulása, Állam ott, akkor és annyiban jön létre, ahol, amikor és amennyiben objektíve lehetetlen az osztályellentétek kibékítése. És fordítva: az állam léte bizonyítja, hogy az osztályellentétek kibékíthetetlenek."[6]

A MARXIZMUS BURZSOA ELFERDÍTÉSE

Éppen az államelmélet alapvető pontjánál kezdődik a marxizmus elferdítése is, amely Lenin elemzései szerint két fő irányban halad: „Egyfelől, a polgári és főleg a kispolgári ideológusok – úgy „helyesbítik" Marxot, hogy az állam az osztályok kibékítésének szerve."[7] Marx szerint az állam az osztályuralom szerve; a kispolgári politikusok szerint a „rend" éppen az osztályok összeütközésének mérséklése. Ehhez az elmélethez sülyedtek le az 1917-es forradalomban az esszerek és a mensevikek is. Ők sohasem tudták megérteni, hogy az állam maga az uralkodó osztály szerve és vele nem lehet kibékíteni a szemben álló osztályokat sem. T. k. ezzel bizonyítot-

ták ők be, hogy egyáltalán nem szocialisták, hanem frázisokat komponáló kispolgári demokraták. Vannak akik sokkal finomabb módon forgatják ki a marxizmust. Nem tagadják ugyan az állam osztályjellegét és a kibékíthetetlen ellentéteket benne, de elhallgatják az elidegenedett államtól való megszabadulás módját: az erőszakos forradalom szükségességét, a régi államapparátus szétzúzását. Ezek a „kautskysták". Tekintélyes teoretikusok, mint Plehanov és Kautsky foglalkoztak ily módon a marxizmus opportunista meghamisításával. Plehanov külön ismert az anarchistákkal folytatott polemiájáról, Kautsky pedig az opportunistákkal és vezérükkel Bernsteinnel folytatott vitájáról. Az opportunizmus és a szociálsovinizmus talaján az említett teoretikusok megkerülve az állam kérdését, elvetik a proletárdiktatúra fontosságát, sőt a fegyveres forradalom szükségességét is. Az opportunistáknak éppen a burzsoá államapparátus szétrombolása jelentett akadályt. Sőt Kautsky a proletárhatalom elbürokratizálódásáig is eljutott, hiába magyarázta meg Marx a kommün példáján a munkás átlagbérért gürcölő „dolgozó testületek" lényegét. Ez mellett az anarchisták máról holnapra akarják az állam teljes megszüntetését, és elvetik az államhatalom felhasználását a szervezett proletárság részéről.

Mindezek a lényegbevágó kérdések elferdült, marxistaellenes céllal tomboltak Lenin idejében, amelyekre a leghitelesebb feleletet a nagy Októberi Szocialista Forradalom adott. Hogy megértsük azt is, hogyan sikerült Leninnek a munkások, parasztok széles tömegeinek segítségével megteremteni a sokat vitatott szocialista államot, foglalkoznunk kell a szocialista forradalom kérdésével is.

A SZOCIALISTA ÁLLAM

AZ ERŐSZAKOS FORRADALOM

„A proletariátus megragadja az államhatalmat és a termelési eszközöket először is állami tulajdonná változtatja. De ezzel megszünteti önmagát mint proletariátust, ezzel megszüntet minden osztálykülönbséget és osztályellentétet, ezzel megszünteti az államot is mint államot. Az eddigi, osztályellentétekben mozgó társadalomnak szüksége volt az államra, azaz egy szervezetére a mindenkori kizsákmányoló osztálynak a külső termelési feltételeinek fenntartásához,... de azzal, hogy végül ténylegesen az egész társadalom képviselőjévé lesz, feleslegessé teszi önmagát. Mihelyt nincs többé társadalmi osztály elnyomatásban tartandó... – küzdelemmel együtt az ebből fakadó összeütközések és túlkapások is kiküszöbölődnek, nincs többé mit elnyomni, ami... államot tenne szükségessé. Az első aktus, amelyben az állam valóban az egész társadalom képviselőjeként lép fel –

a termelési eszközök birtokbavétele a társadalom nevében –, egyszersmint utolsó önálló aktusa is mint államnak... Az államot nem „eltörlik", az állam elhal."[8]

Lenin ebből az idézetből kiindulva (Engels: „Anti-Dühring"), öt pontban foglalja össze a legfontosabb momentumokat az államról és a forradalomról:

1. A proletariátus az államhatalom megragadásával „megszünteti az államot mint államot". A burzsoa államot tehát megszüntetik a szocialista forradalomban, a proletárállam azonban elhal.

2. Az állam „külön elnyomó hatalom", amellyel a burzsoázia a proletariátust leigázza; ezt váltja fel egy olyan „elnyomó hatalom", amellyel a proletariátus leigázza a burzsoáziát – a proletariátus diktatúrája.

3. „Az állam az egész társadalom nevében birtokba vette a termelési eszközöket." Ebben az időben (már a forradalom után) az „állam" politikai formája a legteljesebb demokrácia.

4. „Az államot nem "eltörlik", az állam elhal."

5. Az erőszakos forradalom elkerülhetetlen. „Az erőszak az az eszköz, amelynek segítségével a társadalmi mozgalom utat tör magának, és a megmerevedett, elhalt politikai formákat széttöri".

Eljutottunk tehát a proletár forradalom gondolatához, amelynek általános alapelveire már utalt Marx a kommün előtt is. („A filozófia nyomorúsága és" a „Kommunista Kiáltvány") A proletariátusnak tehát szüksége van államra – osztálydiktatúrára –, „azaz az uralkodó osztállyá szervezett proletariátusra"; de csak olyan államra mely berendezésénél fogva, azonnal kezd elhalni.

A kommün bebizonyította, hogy a „munkásosztály nem veheti egyszerűen birtokába a kész államgépezetet, és nem hozhatja azt működésbe saját céljaira."[9] A kérdés csak az volt: mivel kell helyettesíteni az összetört államygépezetet? Erre a kérdésre a kommün után már nemcsak elvont, de gyakorlati feleletet is adhatott Marx. A „Polgárháború Franciaországban" c. művében már világosan látja, melyek azok a forradalmi intézkedések, amelyek minőségi változásokat hoznak az új államban:

a) felfegyverzett nép, az állandó hadsereg helyett,

b) általános választójog alapján megválasztott városi tanácsnokok – munkások,

c) dolgozó testületek megalakulása – végrehajtó és törvényhozó szerv egyszerre,

d) a rendőrség, hivatalnoki gárda és a papság politikai- és jogfosztottsága.

e) mindenki munka-órabérért látja el a közszolgálatot.

Tehát: a legelső feladat, az egész népgazdaság átszervezése, úgyhogy mindenki munka-órabérért dolgozik, a felfegyverzett proletariátus ellenőrzése és vezetése alatt, de a munkás-paraszt szövetség megvalósítása

mellett. A nemzeti egység megszervezése elősegíti az ilyen állam megvédését, majd az állam élősdi szerepe is elhal, amint a munka gazdasági felszabadulása lehetővé válik, és a munkásnép politikailag, de erkölcsileg is érettté válik az államvezetésre.

AZ OROSZ FORRADALOM TAPASZTALATAI

A marxista elmélet kidolgozása a forradalommal és a proletárdiktatúrával kapcsolatban történelmi jelentőségű – de Leninre ettől még nagyobb feladat várt: gyakorlati példát mutatni a szovjethatalom kiharcolásával!

Az orosz szociáldemokrácia története

Lenin három időszakra osztotta fel az orosz szociáldemokrácia történetét[10]:

Az első mintegy tíz évig tart: 1884—1894-ig.

Ebben az időszakban jött létre és szilárdult meg a szociáldemokrácia elmélete és programja. Egyelőre még munkásmozgalom nélkül létezett, mint politikai párt; kezdeti fejlődési szakaszban volt.

A második három-négy esztendőt ölel fel: 1894—1898-ig.

Már társadalmi mozgalomként, a néptömegek bekapcsolódásával, politikai pártként jelentkezik. Ez a gyermek és serdülőkor időszaka. A munkások öntudatra ébresztésének a sztrájkok szervezésének és az általános lelkesedés terjedésének ideje, amikor a narodnjiksággal[11] is kellett küzdeni. A vezetők még fiatalok, tapasztalatlanok – rajongva csodálják a terror hőseit – és gyorsan lebuknak. A harc tanulásra készteti őket, és el is jutnak 1898-ban a párt megalapításáig.

A harmadik időszak 1898-ban kezdődik, a zűrzavar, a bomlás, az ingadozás időszaka. „Az orosz szociáldemokrácia hangja is mutálni kezdett... De csak a vezetők széledtek szét, és mentek visszafelé, maga a mozgalom tovább növekedett és haladt előre." A proletárharc kiterjedt egész Oroszországra. A vezetők tudatossága viszont kapitulált az erős spontán fellendülés előtt. „A vezetők elmaradtak elméleti („a kritika szabadsága") és gyakorlati tekintetben („kisipari módszerek"), egyaránt, sőt elmaradottságukat mindenféle, fellengős frázisokkal próbálták védelmezni. A szociáldemokratizmust trade-unionizmussá fokozták le." Kezdett megvalósulni a „Credo"[12] programja, sokan az ökonomizmusba[13] fulladtak. A tudományos szocializmust, forradalmiatlan elméletekkel hígították, az osztályharc eltűnt a gazdasági erőlködések mögött, a párt „forradalmi bürokráciára" hasonlított.

Lenin széles körű hadjáratot indított személyes tevékenységében ennek

az időszaknak a „betegsége" ellen. Már tudta, hogy ha az orosz szociáldemokrácia hamarosan túllépi ezt az elferdülést és helyébe a harcos marxizmus megszilárdulása lép, akkor egy igazi élcsapat képes lesz a szocialista forradalom elkezdésére. „Mi a teendő?" c. könyvében éppen a harmadik időszak felszámolásával kapcsolatos teendőket összegezi és elemzi mélyrehatóan.[14] Így rámutat a tömegek spontaneitására, és a tudatos harc fontosságára. A spontán elem – szerinte – nem más, mint a tudatosság kezdeti formája, és a rendszeres sztrájkok már az osztályharc csírái. A forradalmi pártnak azonban nem volt szabad megelégedni ennyivel (trade-unionista harc, amire a proletár egymaga is képes), hanem a munkásokat öntudatra kellett ébreszteni agitátorok és propagandisták által. Fel kellett világosítani az elkeseredett népet az osztályharcról; a forradalmi eszmét kívülről kellett bevinni a proletariátus soraiba. Hosszú harcra volt szükség, hogy az ökonomista jellegű, ösztönös munkásmozgalmat a szociáldemokraták kiszélesíthessék forradalmi, tudatosan osztályjellegű és politikai-elméleti harcra is. „Forradalmi elmélet nélkül nem lehet forradalmi mozgalom sem"[15] – írja Lenin, miután kihangsúlyozza, miért van ennek nagy jelentősége az orosz szociáldemokráciában:

a) amikor a párt kialakulóban van;

b) a szociáldemokrata mozgalom nemzetközi jellegű és ezért kell bíráló szemmel követni a tapasztalatokat;

c) „élenjáró harcos szerepét csak az a párt tudja betölteni, amelyet élenjáró elmélet vezet."[16]

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom

Az első sikeres szocialista forradalom lényegében úgy zajlott le, ahogy azt Marx és Engels előre látták. Van azonban néhány eltérés is, helyesebben Oroszországra nézve specifikus momentum, amelyre Lenin figyelt fel, és magyarázta meg az utókor számára. Így például Marx elképzelése szerint a fejlett kapitalista országokban várható legelőször is a szocialista forradalom kitörése, mert ott a legkiéleződöttebb az osztályharc, és legtudatosabb az ipari proletariátus is. Példának Angliát vette. A XX. század elején azonban a nemzetközi események (az 1. imperialista világháború) és az Oroszországra jellemző események mégis, Európa egyik legelmaradottabb országában hozták meg a győztes proletár forradalmat. A társadalmi fejlődés újabb feltételei alapján Lenin arra a következtetésre jutott, hogy az imperializmus időszakában, a szocialista forradalom elsősorban néhány, vagy akármelyik kapitalista országban győzhetett volna, hisz az imperialista háborúból kiutat jelenthetett volna a munkás számára (ha már fegyver van a kezében, ne más ország munkásosztálya ellen használja azt, hanem

saját burzsoáziáját verje szét). Lenin tudta, hogy szocialista forradalom nem jöhet létre „rendelésre", sem egyesek akaratára, hanem megérett helyzetre van szükség, ami különböző országokban és időpontban, sajátos feltételek idézik elő, különböző formákban és ütemben.

Az Októberi Forradalom tehát nem egyszerűen orosz forradalom volt: a világtörténelem egész menetéből következett. A kibékíthetetlen ellentétektől gazdag imperializmus a társadalmi fejlődés akadálya lett. Az imperializmus hozta pusztító háborúk minden téren a reakciót jutatták előtérbe és szenvedést zúdítottak a népre. Az emberiséget ettől az elnyomástól csak a proletariátus szabadíthatta meg, korunk társadalmának legforradalmibb, legszervezettebb osztálya, az összes többi elnyomottak képviselőivel. Lenin látta már, hogy az imperializmus leggyengébb láncszeme Oroszországban van. Ott éleződtek ki legjobban az ellentétek, a proletariátus pedig a bolsevik párttal elég erős ahhoz, hogy győzedelmeskedjék.

Az oroszországi polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlődésében két fő szakaszt különböztetünk meg: a júliusi váltságot megelőző időszak és az utána következő időszak, amelyben a bolsevikoknak a fegyveres felkelést kellett előkészíteniök a burzsoázia és a nagybirtokosok hatalmának megdöntésére. Az 1917. februári forradalom tehát, csak kezdő fázisa volt a mozgalomnak. Lenin figyelmeztette a szovjeteket: az Ideiglenes Kormány, csak burzsoa kormány; nincs megállás! A burzsoa pártok a kadetok,[17] az esszer és mensevik párt a nép egyetlen követelését sem elégítette ki, sem békét, sem földet, sem pedig kenyeret nem adott. Gazdaságpolitikájuk a monopoltőke érdekeit védte. A bankok hatalmas jövedelemre tettek szert, míg az ipar és az összes népgazdaság katasztrofális helyzetben állt. A munkásosztály maga mellé állítva a parasztok sokmilliós tömegét, megnyerve a hadsereget, Lenin következő felhívására: „A válság megérett – Minden hatalmat a szovjeteknek!" – megkezdi a forradalmat. Lenin konkrét javaslatokat tett: a vezérkari helyőrség, hírközlő központok elfoglalása, letartóztatások szervezése stb. A győzelem után pedig: a Szovjet kormány megalakítása, dekrétumok kiadása a békéről és a földről.

A forradalom fő feladata a *proletár államhatalom* kiépítése volt. Az új állam gyökeresen különbözött minden korábbi államtípustól, hisz hivatása, a nép óriási többségének érdekeit védeni, a valódi demokrácia felé haladni. A régi államapparátus romjaira, új proletárdiktatórikus állami szervet kellett felépíteni. Lenin hitt abban, hogy ha a szovjethatalom a munkások és a parasztok öntudatára támaszkodik, győztek: „Elvtársak! Dolgozók! Ne feledjétek, hogy most ti magatok kormányozzátok az államot. Senki sem segít nektek, ha ti magatok nem egyesültök, és nem veszitek az állam minden ügyét saját kezetekbe. A ti szovjetjeitek mostantól fogva az államhatalom szervei, teljhatalmú, döntő szervek."[18]

A bolsevik párt irányítása alatt népbizottságok alakultak. Rendezni kellett a külpolitikát, leleplezve az imperialista kormányok titkos okmányait; a belpolitikát, megalakítva a Nemzetségi Ügyek Népbizottságát is. Dekrétummal megszüntek a régi bírói szervek, hatályon kívül került a törvények nagy része, és létrejöttek a munkás-paraszt törvényszékek a helyi népbizottságok. Megszüntették a rendeket, kiváltságokat, méltóságokat, címeket, rangokat, kimondták a nők egyenjogúságát. Az egyház elvált az iskolától, új, reguláris munkás-paraszt hadsereg alakult (Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg – 1918. jan. 15-én /28-án/).

Egyik legfontosabb alkotmányos aktus „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása" volt, amelyet Lenin dolgozott ki, és az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság fogadott el 1918. jan. 3-án (16-án). Ez a deklaráció Oroszországot a munkás-, katona-, és parasztküldöttek szovjeteinek köztársaságává nyilvánította. Így az Oroszországi Köztársaságot Szovjet Szocialista szövetségnek kiálltották ki, amely a népek egyenjogúságán épült fel.

A föderatív köztársaság kérdésében úgy tűnik, nem volt ugyanazon véleményen Marx, Engels és Lenin. Ugyanis: „Nézetem szerint, – írta Engels – a proletariátus csak az egységes és oszthatatlan köztársaság formáját használhatja".[19] Sőt, Lenin is Sz. G. Saumjanhoz írt levelében (1913. dec. 6-án) elveti az ország szövetségi berendezésének lehetőségeit: „Az önrendelkezési jog nem jelenti a föderációra való jogot. A föderáció egyenlők szövetsége, olyan szövetség, amely közös megegyezést feltételez. Hogyan volna lehetséges, hogy az egyik félnek joga legyen arra, hogy a másik fél megegyezésre lépjen vele? Ez abszurdum. Mi elvben a föderáció ellen vagyunk – a föderáció gyengíti a gazdasági kapcsolatot, nem megfelelő típus egységes állam számára."[20] De 1917-ben a felmerült problémák már megváltoztatták a bolsevikok véleményét. A szovjetek I. összoroszkongresszusán Lenin már a szövetségi államberendezés lehetőségéről beszélt: „Legyen Oroszország szabad köztársaságok szövetsége." Hivatalosan, az említett okmányban („A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása") a 2. pont alapján: „Az összoroszországi szovjet köztársaság szabad nemzetek szabad szövetsége alapján, mint a nemzeti szovjet köztársaságok föderációja alakul meg."

Ha tovább kutatunk, beláthatjuk, hogy Lenin gyakorlatilag valóban, soha nem vetette el a föderáció lehetőségét a proletariátus számára. Az „állam és forradalom"-ban, amikor Engels szavait elemzi az államforma (köztársaság), nemzeti kérdés és a helyi önkormányzat kérdésében, (96-old.) írja: „Engels, éppen úgy mint Marx, a proletariátus és a proletárforradalom szempontjából a demokratikus centralizmus, az egységes és oszthatatlan köztársaság mellett száll síkra. A föderatív köztársaságot vagy kivételnek és a fejlődés kerékkötőjének, vagy pedig a monarchiától a cent-

ralisztikus köztársasághoz való átmenetnek, „haladásnak" tekinti, de csak bizonyos különleges feltételek mellett. És e különleges feltételek között a nemzeti kérdés előtérbe nyomul."[21]

Éppen ezért, még mielőtt rátérnék a szovjethatalom gazdasági intézkedéseire, benhatóbban szándékozom foglalkozni egyes, igen fontos, társadalmi-politikai kérdésekkel, amelyek jellegzetesek Oroszországra, a forradalom időszakában: nemzeti kérdés, gyarmatok felszabadulása, jogi kérdések, internacionalizmus stb.

A nemzeti kérdés

A nemzeti kérdés konkrét történelmi felvetése után (nemzeti mozgalmak felébredése a kapitalizmus elején, majd a nemzeti kérdés elárulása a burzsoázia részéről, valamint a nemzetközi alapon összefogott tőke és a nemzetközi munkásmozgalom közti antagonizmus előtérbe tolása), Lenin az oroszországi sajátosságokkal foglalkozik, Kelet-Európa és Ázsia keretein belül.[22] Ezen a vidéken a polgári demokratikus forradalmak korszaka csak 1905-ben kezdődött. Nemzeti viszonyai már ezért is sajátossak a Nyugat-Európai vagy az Ausztria-i helyzethez viszonyítva. „Oroszország olyan állam, melynek egységes – nagyorosz – nemzeti központja van. A nagyoroszok óriási összefüggő területet foglalnak el, s számuk körülbelül 70 millió. Ennek a nemzeti államnak az az első sajátossága, hogy a „más fajtájúak" éppen az ország határterületeit lakják; a második az, hogy a más fajtájúak sokkal erősebb elnyomás alatt élnek, mind a szomszédos államok kisebbségei, a harmadik az, hogy sok esetben a határterületeken élő elnyomott népeknek a határon túl testvéreik vannak, akik nagyobb nemzeti függetlenséget élveznek) a finnek, svédek, lengyelek, ukránok, románok); a negyedik az, hogy a kapitalizmus fejlettségi foka és a kultúra általános színvonala a„más fajtájúak lakta határterületeken gyakran magasabb, mint az állam központjában. Végül, éppen a szomszédos ázsiai államokban kezdődik most a polgári forradalmak és a nemzeti mozgalmak időszaka, amelyek az Oroszországon belül élő rokon népek egy részét is magukkal ragadják."[23]

És éppen ezek a sajátosságok tették szükségessé Oroszországban a nemzetek önrendelkezési jogának elismerését...

Minden félreértés elkerülése végett rögtön feltüntetjük, mit is értenek a marxisták önrendelkezési jog alatt: „a nemzetek önrendelkezésén az idegen nemzeti közösségektől való állami különválásukat, önálló nemzeti állam alakítását értjük."[24] De: „Az a tény, hogy a szociáldemokrácia elismeri az összes nemzetek önrendelkezési jogát, koránsem jelenti azt, hogy a szociáldemokraták lemondanak arról, hogy minden egyes esetben önál-

lóan döntsék el azt a kérdést, célszerű-e valamely nemzeti állami különválása. Ellenkezőleg, a szociáldemokratáknak ezt önállóan kell eldönteniök, és figyelembe kell venniök egyrészt a kapitalizmus fejlettségi fokát, s azt, hogy valamennyi nemzet egyesült burzsoáziája mennyire nyomja el az egyes nemzetek proletárjait, másrészt pedig a demokrácia általános feladatait, de elsősorban és mindenekelőtt azt, hogy melyek az érdekei annak az osztályharcnak, amelyet a proletariátus a szocializmusért vív."[25]

Ennek az egész fejtegetésnek forradalmi jelentősége van, hisz: „A munkásosztály érdekei megkövetelik, hogy egy állam valamennyi nemzetiségeinek munkásai egységes proletár szervezetekben, politikai, szakmai, szövetkezeti és művelődési stb. szervezetekben egyesüljenek. Csakis a különböző nemzetiségű munkásoknak egységes szervezetekben való egyesülése teszi lehetővé, hogy a proletariátus győzelmes harcot vívjon a nemzetközi tőke és reakció ellen, továbbá a földesurak, a papok és valamennyi nemzet burzsoa nacionalistáinak propagandája és törekvései ellen, akik proletárellenes törekvéseikkel rendszerint a „nemzeti kultúra" zászlaja alatt igyekeznek megvalósítani. A világ munkásmozgalma megteremti és napról napra egyre jobban fejleszti a proletariátus internacionális (nemzetközi) kultúráját."[26] „Minden nemzeti kultúrában megvannak – a demokratikus és a szocialista kultúra elemei, mert minden nemzetben van dolgozó és kizsákmányolt tömeg, amelynek az életkörülményei elkerülhetetlenül demokratikus és szocialista ideológiát szülnek. De minden nemzetben van burzsoa kultúra is – mégpedig nem csupán „elemek", hanem uralkodó kultúra formájában. Ezért a „nemzeti kultúra" általában a földbirtokosok a papok, a burzsoázia kultúrája."[27] Ezért, amikor a marxisták a „demokratikus és a nemzetközi munkásmozgalom internacionális kultúrájáról" beszélnek, minden nemzet kultúrának csupán demokratikus és szocialista elemeit veszik át, mégpedig... a burzsoa nacionalizmus ellensúlyozására. A nemzeti kultúra jelszava pedig burzsoa csalás – ezért nem fogadja el a nagyorosz marxista, sem a nagyorosz nemzeti kultúra jelszavát sem, hisz nem szabad keverni a „nemzeti" és „nemzetközi" szellemet. „Burzsoá nacionalizmus és proletár internacionalizmus – ez két kibékíthetetlenül ellenséges jelszó, amelyek megfelelnek az egész tőkés világ két nagy osztálytáborának, és két politikát fejeznek ki a nemzeti kérdésben."[28]

Amint látjuk, rengeteg munkája akadt Leninnek abban az igyekezetében, hogy megőrizze a proletárokat a burzsoa nacionalisták fertőző hatásától. Ebben a küzdelemben mégis mindvégig „megmarad a kapitalizmusnak az a világtörténelmi tendenciája, hogy ledöntse a nemzeti válaszfalakat, eltörölje a nemzeti különbségeket, asszimilálja a nemzeteket, s ez a tendencia évtizedről évtizedre erőteljesebben jelentkezik, és most egyike azoknak a hatalmas hajtóerőknek, amelyek a kapitalizmust szocializmussá változtatják. Nem marxista, sőt, még csak nem is demokrata az, aki nem is-

meri el és nem védelmezi a nemzetek és a nyelvek egyenjogúságát, aki nem harcol mindennemű nemzeti elnyomás vagy jogegyenlőtlenség ellen."[29]

Az említett hazug polgári elméleten kívül egy másik, vele ellentétes felfogással is küzdenie kellett: „A nacionalizmus megszilárdítása bizonyos „igazságosan" elhatárolt körben, a nacionalizmus „konstituálása", az összes nemzetek szilárd és tartós elhatárolása egy külön állami intézmény segítségével – ez a kulturális nemzeti autonómia eszmei alapja és tartalma. Ez a gondolat velejéig burzsoa és velejéig hazug. A proletariátus nem támogathatja a nacionalizmus megerősítését, ellenkezőleg, a proletariátus azt támogatja, ami elősegíti a nemzeti különbségek elmosódását, a nemzeti válaszfalak leomlását, ami egyre szorosabbra fűzi a nemzetek közti kapcsolatokat, ami a nemzetek egybeolvadását eredményezi."[30]

Már említettük, hogy a föderáció kérdését Oroszországban főleg a nemzeti kérdés döntötte el. Miután megismerkedtünk nagyjából mi volt a helyzet e téren, megnézzük hogyan vélekedett Lenin a centralizáció és autonómia viszonyáról, amikor az államberendezés került szóba:

„A marxisták természetesen ellenzik a föderációt és a decentralizációt, mégpedig abból az egyszerű okból, hogy a kapitalizmusnak minél nagyobb és minél centralizáltabb államokra van szüksége a fejlődéshez. Egyébként egyenlő feltételek esetén az öntudatos proletariátus mindig a nagyobb állam mellett fog síkra szállni. Mindig harcolni fog a középkori partikularizmus ellen, mindig üdvözölni fogja az olyan nagy területek minél szorosabb gazdasági összefogását, amelyeken nagy arányban bontakozhat ki a proletariátus harca a burzsoázia ellen.

... De amíg és amennyiben a különböző nemzetek egységes államot alkotnak, a marxisták semmi esetre sem fogják hirdetni sem a föderatív elvet sem a decentralizációt. A centralizált, nagy kiterjedésű állam hatalmas történelmi lépés a középkori szétforgácsoltságtól az egész világ jövendő szocialista egysége felé, s nincs és nem is lehet más út a szocializmus felé, mint ilyen... államon keresztül.

Nem szabad azonban elfelejteni, hogy amikor a centralizmust védelmezzük, csakis a demokratikus centralizmust védelmezzük... A demokratikus centralizmus nem zárja ki a helyi önkormányzatot, s azoknak a területeknek az autonómiáját, ahol sajátosak a gazdasági feltételek és életkörülmények, ahol sajátos a lakosság nemzeti összetétele stb., sőt, feltétlenül megköveteli az egyiket is, a másikat is. Nálunk mindig összekeverik a centralizmust az önkénnyel és a bürokratizmussal."[31]

A Lenin által magyarázott különválási jogot azonban nem szabad összekeverni az összes részek különválásával. Az autonómia valóban terv az állam felépítésére, de a marxisták egyáltalán a különválás ellen vannak. Az önrendelkezési jogot tehát nem szabad összekeverni a különválással.

Az önrendelkezési jog megértése különösen fontos az elnyomó nemzetek

proletariátusa számára. Az osztályharc szempontjából rendkívül fontos az elnyomó és az elnyomott nemzetek munkásságának egybeolvadása. Ebből kiindulva teszi fel a kérdést: „Lehet-e szabad az olyan nép, amely más népet elnyom? Nem lehet. A nagyorosz lakosság csak akkor lehet szabad, ha harcol ez ellen az elnyomás ellen... A nagyorosz nép nem valósíthatja meg saját céljait, nem tisztíthatja meg maga előtt a szabadsághoz vezető utat, ha nem harcol következetesen... az előítéletek ellen."[32]

Annak idején a Kommunista Internacionálé is a nemzeti és gyarmati politikában, az egységes nemzeti és osztályharc mellett szállt síkra, az elnyomó és elnyomott proletariátus tömegének közös forradalmi mozgalmában.

A jog, a jogi intézmények lényege a szocializmusban

Lenin nem egyszer hangsúlyozta, hogy a szocializmusban a „polgári jog" nem szűnik meg teljesen, csupán csak részben, az elért gazdasági átalakulás arányában, vagyis csupán a termelési eszközök tekintetében. Amíg a polgári jog a magántulajdont szentesíti, addig a szocializmus közös tulajdont ismer el. Csak ennyiben szűnik meg a polgári jog. Ami pedig új: „Egyenlő mennyiségű munkáért, egyenlő mennyiségű termék." A jogra, ill. az államra pedig szükség van mindaddig, amig a termelési eszközök köztulajdonát védeni kell, a munka és a termékek egyenlőségével együtt – tehát mindaddig, amíg osztályok léteznek. Az egyenlőséget azonban nem szabad formálisan felfognunk. Ezzel kapcsolatban, Marx a Gothai-program kritikájában említést tesz az „egyenlő jog" fogalmáról, ami a polgári jog korlátain belül marad és gyakorlatilag „egyenlőtlen jogot jelent egyenlő munkáért." A szocializmusban ... „tartalom szerint tehát, mint minden jog, az egyenlőtlenség joga" van jelen, éppen munkateljesítmény, fogyasztási különbségek miatt, amit még a kapitalizmusból örököltünk.

A szovjet proletár-paraszt alkotmány éppen az ilyen jog megtestesítője: „megmondja a parasztnak: mivel te dolgozó paraszt vagy, minden joggal rendelkezel, de egy olyan társadalomban, ahol a munkások éheznek, ahol harc folyik a burzsoázia ellen, nem lehet egyenlő joga mindenkinek. A „munkásnak pedig azt mondja: egyenlő vagy azzal a paraszttal, aki segít a burzsoázia elleni harcban, de ne általánosítsunk! Ez nehéz harc."[33]

A női egyenjogúságról

„A mi törvényünk a történelemben először szüntette meg mindazt, ami jogfosztottá tette a nőt..."[34]

Lenin szükségszerűen mélyrehatóan foglalkozott ezzel a problémával, és történelmi szempontból a szovjethatalom rendkívül forradalmian is

oldotta meg: „... igazibb demokráciát valósított meg azzal, hogy törvényeiben a legkisebb nyomát sem hagyta a nő egyenlőtlen jogi helyzetének."[35] „... a világ első és egyetlen hatalma, amely eltörölte a férfinak a magántulajdonnal összefüggő összes kiváltságait, amelyek minden burzsoá köztársaság, még a legdemokratikusabb burzsoá köztársaság családjogában is fennmaradtak."[36]

Jogilag tehát gyorsan megoldották a női egyenjogúságot, gyakorlatilag azonban, „a nők igazi felszabadítása, az igazi kommunizmus csak ott kezdődik – a tömegharc a kis háztartás ellen, vagy helyesebben, – amikor kezdetét veszi a kis háztartás tömeges átépítése nagy szocialista háztartássá."[37] A munkásnőknek egyre fokozottabban kell résztvenni a társadalmi termelésben, az intézmények igazgatásában, az államkormányzásban. Ha a nő gazdasági szempontból nem lesz már elnyomva, megvalósul egyenjogúsága minden más téren is, a társadalomban.

A szovjethatalom gazdasági intézkedései

Rögtön a forradalom első napjaiban a munkásosztály hozzáfogott az új társadalom gazdasági alapjainak lerakásához. A fő cél, a régi, kizsákmányoláson alapuló termelési viszonyokat, új, szocialista termelési viszonyokkal felváltani. Fontos volt, a bankok államosítása (Állami Bank – 1917. okt. 26. /nov. 8.), szem előtt tartva a társadalmi termelés rendszerében betöltött szerepét és okulva a párizsi kommün hibájából, amikor a bankokat a burzsoázia kezében hagyta. Államosították a közlekedést, a külkereskedelmet; szigorú munkásellenőrzést vezettek be a termelési eszközök társadalmasításának folyamatában. A dolgozók részt vettek a termelés irányításában, tervezésében, nyilvántartásában, számvitelében stb. Az egész népgazdaság irányítása 1917. dec. 2-i (15-i) dekrétum értelmében, a Legfelsőbb Népgazdasági Tanácsot illette meg. A gazdasági életben azonban még sokáig különféle társadalmi-gazdasági formák elemei léteztek: „1. a patriárhális, naturális paraszti gazdaság; 2. a kisárutermelés,... piaccal kapcsolatban álló paraszti és kisipari termelés; 3. a kapitalizmus,... falun a kulákság, a városban nem államosított vállalatok tulajdonosai, kereskedők, 4. az államkapitalizmus,... időlegesen megtűrt, a proletár állam által ellenőrzött kapitalista vállalatok; 5. a szocialista, tehát az államosított ipar, bankok és közlekedés, falun pedig a szovhozok és a mezőgazdasági artyelek".[38] Lenin így fontos és sürgős feladatul tűzte ki a szocialista termelési forma elterjedését az egész országban. A munkatermelékenység, a munkafegyelem fokozása, a kispolgári ösztönösségek elleni harc még sokáig aktuális volt. Mindenesetre az iparban, a nehéziparra (elektro-, energia-, gép-, hadi iparra) fektették a hangsúlyt).

A mezőgazdaságban lassúbb ütemű volt a szocialista átalakulás, mint

az iparban. Az országban 15—16 millió kis- és középparaszt élt, akiket meg kellett győzni a szocializmus útjának helyességéről. Kiindulópont a föld államosítása a nagybírtokok elkobzása volt, valamint a közös gazdaságok (szovhozok, kolhozok) megalakítása. Az élelmiszerellátás nagy probléma volt az országban. A kulákok megtagadták a gabonabeszállítást, és az éhinséget fokozva akarták segíteni az ellenforradalmi akciót. Ilyen körülmények között mind jobban bebizonyosodott a munkás-paraszt szövetség lenini elvének fontossága, forradalmi jelentősége. A forradalom menete is igazolta ezt: kezdetben, a parasztsággal a monarchia ellen, a középkoriság ellen indultak, azután a szegényparasztsággal és a félproletariátussal együtt, a kapitalizmussal, kulákokkal szálltak szembe. A parasztság követte a forradalmi proletárságot, mert az életből tanulta meg, hogy érdekei összeegyeztethetetlenek a kulákok, a gazdag falusi burzsoázia érdekeivel. A dolog lényege az, hogy a szovjet állam nyíltan és egyenesen megmondja a népnek az igazat, hisz kijelenti, hogy a proletariátus és szegényparasztság diktatúrájáról van szó. Ezzel, az új állam a polgárok tízmillióit vonzza magához, bevonva a politikába, a demokráciába, az állam igazgatásába. Fegyveres munkásosztagot küld a fővárosokból falura, akik elviszik oda a szocializmust, szervezik és felvilágosítják, öntudatra ébresztik az elnyomattakat. Oroszországban 1918. nyarán és őszén jut el az „októberi" forradalom a falvakba. Ekkor növekszik meg a bolsevizmus hatása és csatlakozik többmillió szegényparaszt, néhányszáz baloldali esszer, intellektuel és kulák helyébe. Lenin saját bevallása szerint: „Ha a... proletariátus nem tudta volna maga köré tömöríteni a falusi szegényeket..., ez annak bizonyítása lett volna, hogy Oroszország „nem érett meg" a szocialista forradalomra..."[39]

Mindebből pedig logikus és szükséges aktusként jelenik meg 1918 januárjában, az alkotmánygyűlés határozata, az első alkotmány alapját lefektetve:

„1. A föld magántulajdona megszűnik... az egész dolgozó nép tulajdona.

2. ... A munkásellenőrzésről és a Legfőbb Népgazdasági Tanácsról szóló szovjet törvény...

3. ... bank átmenete a munkás-paraszt állam tulajdonába...

4. ... bevezeti az általános munkakötelezettséget.

5. ... elrendeli a dolgozók felfegyverzését,... a Vörös Hadsereg megalakítását és a vagyonos osztályok teljes lefegyverzését."[40]

A SZOCIALISTA ÁLLAM ELHALÁSA

Lenin nagy érdeme, hogy elmélyítve a marxista elméletet, előrelátóan megmagyarázta a proletariátusnak, hogyan kell az államot, mint intézményt funkcióival „kezelni", hogy az mindvégig a haladó eszme, a forradalmi

proletariátus szolgálatában álljon. Észrevételeit, tapasztalatait számos könyvben, cikkben, előadáson adta át az utókor számára: „... az oroszországi proletariátus győzelmes diktatúrájának tapasztalatai szempontjából. ma már tudjuk, hogy a proletariátus feltétlen centralizálása és legszigorúbb fegyelme a burzsoázia legyőzésének egyik alapvető feltétele... Mindezeknél az okoknál fogva a proletárdiktatúra feltétlenül szükséges, és a burzsoázia legyőzése lehetetlen hosszú, szívós, elkeseredett, életre-halálra menő háború nélkül, amely kitartást, fegyelmezettséget, szilárdságot, hajthatatlanságot és egységes akaratot követel meg."[41]

A vasfegyelem és diktatúra azonban, sose takarja a szocialista demokrácia jelenlétét. Ha feltesszük a kérdést, mi ennek a diktatúrának a viszonya a demokráciához, akkor elsősorban alkalmazkodnunk kell a fejlődéselmélet (amit elfelejtettek az utópisták és az opportunisták), vagyis a történelmiség törvényeihez (a kapitalizmus és a kommunizmus között van egy időszak, a proletariátus forradalmi diktatúrája.).

Kautsky, például semmi esetre se tartotta mindezt be, hisz szerinte: „a demokratikus és a diktatórikus módszer ellentéte... A diktatúra betű szerint a demokrácia megsemmisítését jelenti."[42] De, elfelejti megkérdezni: melyik osztály számára? Az ilyen elekticizmust és szofizmust megtestesítő magyarázatot Lenin súlyos hibának vélt és kritikájában újból és újból magyarázta, a marxista elméletet: „a diktatúra nem jelenti feltétlenül a demokrácia megsemmisítését annak az osztálynak a számára, amely ezt a diktatúrát más osztályok felett gyakorolja, de feltétlenül a demokrácia megsemmisítését jelenti... azon osztály számára, amely felett vagy amely ellen a diktatúrát gyakorolják."[43] Ez pedig már nagy előrehaladás, hisz a kapitalizmusban, a sokat emlegetett demokrácia csak formális és a kisebbség, a gazdagok részére érvényes. A választójog is t. k. csak a szegénység „kiszorítására szolgál" a politikából, a demokráciában való aktív részvételből. Marx a lényeget érinti, amikor a kommün tapasztalatait elemezve, a burzsoázia demokráciájáról beszél: „az elnyomottaknak néhány évenként megengedik annak eldöntését, hogy az elnyomó osztály melyik képviselője képviselje és tiporja el őket a parlamentben!"[44] A kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet idején a demokrácia módosul – kiszélesedik, először lesz demokrácia a szegények, a nép számára – de, világos, hogy ahol elnyomás, erőszak van, nincs szabadság, nincs demokrácia sem. Csakis a kommunista társadalomban szűnik meg az állam és lehet szó szabadságról, amikor nincsenek osztályok, csak akkor valósul meg igazán a teljes, de egyben elhaló demokrácia is. Erőszak, alárendeltség, kényszerítő apparátus nélkül, egyszerűen a fegyveres tömegek jelenlétében az állam elhal. Tehát minél teljesebb lesz a demokrácia, annál hamarabb válik majd feleslegessé, hal el önmagától. A szovjethatalom pedig, az első a világon, amely a tömegeket szervezeteken keresztül tömöríti a proletariátus körül, és

bevonja őket a kormányzásba; így a „szovjethatalom milliószor demokratikusabb a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságnál."

És itt, Kautsky ismét felteszi a kérdést: minek a diktatúra, ha egyszer a többség uralkodik? A marxisták pedig megmagyarázzák: – hogy megtörjük a burzsoázia ellenállását,

– hogy megfélemlítsük a reakciósokat,

– hogy fenntartsuk a felfegyverzett nép tekintélyét a burzsoáziával szemben,

– hogy a proletariátus erőszakkal elnyomhassa ellenségeit.

Egyszóval, amíg állam van, nincs szabadság. Amikor pedig szabadság lesz, nem lesz állam.

Azt sem kell elfeledni, hogy az állam teljes elhalásának több feltétele van: a gazdasági alap olyan fejletségi foka, amelynél eltűnik a szellemi és fizikai munka közötti ellentét, a termelési eszközök társadalmi tulajdona mellett; amikor a munka már maga a létszükséglet; amikor mindenki képességei szerint ad, és szükségletei szerint kap; amikor mindenki megtanulta az önálló igazgatást a társadalomban. Ezen legfontosabb és még sok más feltétel dialektikus kapcsolódása hozza meg a minőségi változást, a kommunizmust, az állam elhalását.

ÖSSZEFOGLALÓ

A forradalmi marxista elméletet felbecsülhetetlen értékkel gazdagították Lenin művei, amelyek megmutatták minden munkásnak, hogyan kell harcolni új feltételek között, alkalmazva a szocialista forradalom általános, valamint az első szovjet állam sajátságos tapasztalatait: bármely formában is, de megteremteni a munkásosztály élcsapata által vezetett proletárdiktatúrát, a munkásosztály szövetségeit, a parasztsággal; a szocialista tervgazdálkodás fejlesztéseit, a társadalmi tulajdon bevezetésével, a nemzeti elnyomás felszámolását az egyenjogúság és testvériség megteremtésével, a proletár internacionalizmust.

Lenin részletesen kidolgozta és konkretizálta Marx és Engels megállapításait a proletárdiktatúráról, s a burzsoa államgépezet összetöréséről, az új, szocialista forradalom szervének létrehozásáról, a kommunizmus két szakaszáról, és ezzel rámutatott a szocialista forradalom gyakorlati vezetésére, felépítésére. A Lenin által kidolgozott terv a szocializmus építésének kimeríthetetlen forrása lett az utókor számára is. Azzal, hogy kidolgozta a szovjet állam külpolitikájának alapjait, minden nép számára megvilágította a békeharc útját, meghírdette a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elvét. Lenin a Kommunista Inter-

nacionálé vezetőjeként nevelte a nemzetközi proletariátus forradalmi élharcosait, fejlesztette a nemzetközi munkásmozgalom elméletét. Tevékenysége, írásai és beszédei ma is lelkesítik a világ haladó erőit.

Jegyzetek

1. Olvasókönyv a dialektikus materializmus és a történelmi materializmus tanulmányozásához – Kossuth könyvkiadó, 1972—1973. 312. old.
2. mensevizmus – az orosz munkásmozgalom marxista-leninista (bolsevik) irányvonalával szemben álló opportunista irányzat.
3. esszerek – a cári Oroszországban az 1900-as évek elején létrejött kispolgári pártmozgalmak egyikének hívei.
4. Olvasókönyv a dialektikus materializmus és a történelmi materializmus tanulmányozásához – Kossuth könyvkiadó, 1972—1973. 315., 317., 318. old.
5. Engels: Család, magántulajdon és az állam eredete, Marx-Engels: Válogatott művek, II. kötet, Budapest, 1963. 287. old.
6. Lenin: Állam és forradalom, Kossuth könyvkiadó, 1973. 11. old.
7. Ugyanott: 12. old.
8. Engels: Anti-Dühring, A természet dialektikája; Kossuth könyvkiadó, 1963. 275. old.
9. Lenin: Állam és forradalom,... 52. old.
10. Lenin: Mi a teendő? – Kossuth könyvkiadó, 1968. (Befejezés: 259—263. old.)
11. narodnyikok – népiesek; kezdetben forradalmi értelmiségi-kispolgári párt a cári Oroszországban a 19. század második felében, amely a parasztságban látta a legfőbb forradalmi osztályt, és nem tudta felismerni a munkásosztálynak, mint a forradalom vezető erejének szerepét.
12. Credo – egy tipikus, Lenin által ökonomizmussal és trade-unionizmussal vádolt orosz folyóirat. A munkásoknak gazdasági és értelmiségieknek a liberálisokkal összeolvadva pedig politikai „harcot" írt elő.
13. ökonomizmus – opportunista áramlat az orosz szociáldemokrata mozgalomban a XIX. sz. és a XX. sz. elején.
14. Lenin: Mi a teendő?... 279. old.
15. Ugyanott: 37. old.
16. Ugyanott: 38. old.
17. kadetok – alkotmányos demokrata párt, az oroszországi liberális monarhista burzsoázia vezető pártjának a tagjai.
18. Lenin felhívása az ország lakosságához, 1917. nov. 5-én (18-án); (Lenin: A lakossághoz – Lenin művei 26. kötet – 304. old.)
19. Marx-Engels művei, 22. kötet – Budapest, 1970 (219. old.)
20. V. I. Lenin a nemzeti kérdésről – válogatta és a jegyzeteket összeállította: dr Rehák László és dr Várady Tibor – Fórum könyvkiadó, 1970 (106. old.)
21. Lenin: Állam és forradalom,... 101. old.
22. V. I. Lenin a nemzeti kérdésről... 111—164. old. (A nemzetek önrendelkezési jogáról, 1914. feb-május; megjelent: „Proszvescsenije" – 1914. 4—5. azám.
23. Ugyanott: 122. old.
24. Ugyanott: 113. old.
25. Ugyanott: 43. old. (Tézisek a nemzeti kérdésről)
26. Ugyanott: 51. old. (Határozat a nemzeti kérdésről)

27. Ugyanott: 70. old. (Kritikai megjegyzések a nemzeti kérdéssel kapcsolatban – 1913. okt-dec. Megjelent: „Proszvescsenije" 1913 – 10—12. szám.)
28. Ugyanott: 72. old.
29. Ugyanott: 74. old.
30. Ugyanott: 80. old.
31. Ugyanott: 89. old.
32. Ugyanott: 126. old. (A nemzetek önrendelkezési jogáról)
33. Lenin: Zárszó az ÖKUB és a népbiztosok tanácsának beszámolójához a VII összoroszországi szovjetkongresszuson, 1919. dec. 6. (Marx-Engels-Lenin: A történelmi materializmusról – Kossuth könyvkiadó, 1967 – 248. old.)
34. Lenin: Beszéd a munkásnők I összoroszországi kongresszusán, 1919. nov. 19. (Ugyanott: 249. old.)
35. Lenin: A nőmunkásmozgalom feladatairól a szovjet köztársaságban, 1919 (Ugyanott: 249. old.)
36. Lenin: A munkásnőkhöz, 1920. (Ugyanott: 249—250. old.)
37. Lenin: A nagy kezdeményezés, 1919 (Ugyanott: 398. old.)
38. Világtörténet – VIII kötet; 72—73. old.
39. Lenin: A proletárforradalom és a renegát Kautsky – Kossuth könyvkiadó, 1970. 118. old.
40. A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása – 1918. jan. eleje, megjelent: 1918. jan. 17-én a „Pravda" 2. számában (V. I. Lenin a nemzeti kérdésről... – 267. old.)
41. Lenin: „Baloldaliság" a kommunizmus gyermekbetegsége – (Részlet: Olvasókönyv a dialektikus materializmus és a... 347—350. old.)
42. Lenin: A proletárforradalom és a renegát Kautsky... – 9. és 13. old.
43. Ugyanott: 15. old.
44. Lenin: Állam és forradalom – 124. old.

Használt irodalom:

1. Lenin: Állam és forradalom – Kossuth könyvkiadó, 1973.
2. Lenin: A proletárforradalom és a renegát Kautsky, Kossuth könyvkiadó, 1970.
3. Lenin: Mi a teendő? Kossuth könyvkiadó, 1968.
4. V. I. Lenin a nemzeti kérdésről – válogatta és jegyzeteket összeállította: dr Rehák László és dr Várady Tibor – Fórum könyvkiadó, 1970.
5. Marx: A gothai program kritikája – Kossuth könyvkiadó, 1964.
6. Olvasókönyv a dialektikus metrializmus és a történelmi materializmus tanulmányozásához, Kossuth könyvkiadó, 1972—1973.
(Lenin: Az államról. Előadás a Szverdlov Egyetemen.)
7. Marx-Engels-Lenin: A történelmi materializmusról, Kossuth könyvkiadó, 1967.
8. Világtörténet, VIII. kötet, Kossuth könyvkiadó, 1965.
9. Marx-Engels: A Kommunista kiáltvány, Kossuth könyvkiadó, 1973.
10. Lenin: „Baloldaliság" a kommunizmus gyermekbetegsége (Részletek: Olvasókönyv a dialektikus... – 349. old.)
11. Engels: Család, magántulajdon és az állam eredete, Magyar Helikon, 1970.
12. Engels: Levél A. Bebelhez – 1875. márc. 18—28 (Marx-Engels: Válogatott levelek; Budapest, 1950 – 348. old.)
13. Lenin: A szovjethatalom soron levő feladatai – 1918. ápr. 28-án megjelent cikk

a „Pravda" és „Izvesztyija" VCIK" lapokban. (Lenin Válogatott Művei, Budapest – 1967, II k.)
14. Marx: A polgárháború Franciaországban (Marx-Engels Művei, 17. kötet, Budapest – 1968.)
15. Engels: Anti-Dühring, A természet dialektikája – Kossuth könyvkiadó, 1963.

Rezime

Teoretski i konkretan doprinos Lenjinova u izgradnji socijalizma

U uvodnom delu autor piše o državi uopšte i o tome kako je tretirao Lenjin pitanje države shodno Marxovim i Engelsovim tezama. Posle sa raspravlja pitanjima nastanka države, daje kratak istorijat države i dolazi do Lenjinovog zaključka da „je država produkt nepomirljivih klasnih suprotnosti."

Autor navodi da kod tretiranja pitanja države dolazi do pokušaja krivotvorenja marksizma, naročito od strane građanskih filozofa.

U glavnom delu rada autor piše o socijalističkoj državi. Najpre razrađuje, na osnovu Engelsovih stavova, pojavu nasilne revolucije i citira Lenjinove teze u vezi sa državom i revolucijom. Reč je takođe i o zadacima za stvaranje socijalističke države (reforme privrede, naoružani proletarijat, stvaranje saveza radnika i seljaka) stvaranje nacionalnog jedinstva. U daljem delu rada daje se prikaz Lenjinovog zadataka za stvaranje jedne nove države, tj. ostvariti u delu ono što su dali u teoriji Marx i Engels. Autor ovde pokušava da prikaže istorijat ruske socijaldemokratije, kako je to Lenjin podelio i ukazuje na razna strujanja u periodu iza 1898 godine, te ukazuje na nužnost Lenjinovog stava, da bez revolucionarne teorije nema revolucionarnog pokreta.

U poglavlju „Oktobarska revolucija" reč je u Lenjinovoj ulozi u toj revoluciji. Lenjin ukazuje na specifičnu situaciju koja je vladala u jednoj najnerazvijenijoj zemlji u Evropi i objašnjava da socijalistička revolucija ne može da nastane po „narudžbi", nego je za to potrebna društveno sazrena situacija.

U daljem delu teksta autor ukazuje na stavove Marxa i Engelsa i Lenjina u odnosu federativne države. Iz ovog proističe i sledeće pitanje, nacionalno pitanje. Prilazeći ovom pitanju autor daje kratak presek nacionalnog sastava ruske države, prikaže Lenjinov rad na tom polju. Reč je o Lenjinovim zadacima, koje je morao da obavi da bi rešio ovo pitanje.

U poglavlju „Suština prava i pravnih institucija u socijalizmu" ističe se Lenjinov stav da građansko pravo ne iščežava potpuno, ono se menja u pogledu proizvodnih sredstava. Dok građansko pravo u prvoj liniji štiti privatnu svojinu, dotle socijalizam štiti zajedničku svojimu. Ravnopravnost žena je pravno brzo rešena, ali Lenjin ističe da žena-radnica treba sve više da se uključi u društvenu proizvodnju, u upravljanju institucija i u upravljanje.

U zadnjim poglavljama daje autor prikaz privredne reforme sovjetskih vlasti, Lenjin je smatrao potrebnim da se što prije raširi u celoj državi socijalistički način proizvodnje, povećavanje produktivnosti i radne discipline. U poljoprivredi taj preobražaj je bio sporiji, u državi je živio 15-16 miliona seljaka, kojima su morali dokazati ispravnost socijalizma. Autor na kraju razrađuje Marxove i Engelsove teze o odumiranju države i ukazuje na Lenjinovu zaslugu, koji je dalje razradio tu temu i konkretizirao Marxove i Engelsove teze o diktaturi proletarijata, o slomu buržoaskog državnog aparata.

Resümee

Theoretischer und konkreter beitrag Lenins zum aufbau des socialismus

In der Einführung schreibt der Autor in allgemeinem von dem Staat und davon, wie Lenin die Frage des Staates, nach den Thesen von Marx und Engels, betrachtete. Nachher wird das Entstehen des Staates bearbeitet, wobei man zu der Lenins Schlußfolgerung kommt: ,,Der Staat ist ein Produkt der unversönhlichen Klassengegensetzen."

Hier führt der Autor an, daß gerade bei der Interprätation des Staates zu der Verfälschung des Marxismus kommt, besonders von der Seite der bürgerlichen Philosophen.

In dem Hauptteil seiner Arbeit schreibt der Autor über den sozialistischen Staat. Zuerst wird, nach Engels, die Erscheinung der Gewalt-Revolution betrachtet, wobei Lenins Thesen von dem Staat und von der Revolution zitiert werden. Es wird auch von den Aufgaben fürs Schaffen eines sozialistischen Staates gesprochen (Wirtschaftsreform, bewaffneter Proletariat, das Schaffen eines Bundes von Arbeitern und Bauern, das Schaffen der Nationalen Einheit). In dem weiteren Teil der Arbeit werden die Aufgaben Lenins für das Schaffen eines neuen Staates afgezählt, d. h. das zu verwirklichen was Marx und Engels theoretisch gegeben haben. Hier beschreibt der Autor die Geschichte der rusischen Sozialdemokratie, wie sie Lenin eingeteilt hat. Es wird auf die verschiedenen Strömungen in der Periode nach 1898 hingedeutet, wobei die Nötigkeit der Ansicht Lenins betont wird, daß ohne revolutionären Theorie keine revolutionäre Bewegung gibt.

In dem Kapitel ,,Die Oktober-Revolution" ist die Rede von Lenins Rolle in dieser Revolution. Lenin deutet, nach dem Autor, auf die spezifische Situation hin, die in dem unentwickeltesten Lande Europas damals herrschte. Lenin stellt es fest, daß die sozialistische Revolution nicht ,,nach Bestellung" entstehen kann, sondern daß dazu eine reife gesellschaftliche Situation nötig is.

In dem weiteren Text weist der Autor auf die Stellungnahmen von Marx und Engels zu der Frage der Föderation hin. Die Bearbeitung dieser Frage beginnt der Autor mit einem kurzen Überblick der Nationalstruktur des rusischen Staates, es wird auch die auf diesem Gebiet geleistete Arbeit Lenins geschildert. Die Aufgaben Lenins werden hier erwähnt, die er hatte, um diese Frage lösen zu können.

In dem Kapitel ,,Das Rechtswesen und Rechtinstitutionen im Sozialismus" wird jene Ansicht Lenins hervorgehoben in welchem er sagt, daß das Bürgerrecht nicht vollkommen verschwindet, es ändert sich im Bezug auf die Produktionsmittel. Während das Bürgerrecht das Privateigentum verteidigt, wird im Sozialismus das gemeinsame Eigentum verteidigt. Die gleichberechtigung der Frauen ist rechtlich schnell geregelt, stellt Lenin fest und fügt hinzu, daß Frauen sich immer mehr an der gesellschaftlichen Produktion, an der Verwaltung der Institutionen und überhaupt in der Verwaltung beteiligen sollten.

In den letzten Abschnitten seiner Arbeit gibt der Autor einen Überblick von den Wirtschaftsreformen der Sowietverwaltung. Lenin hielt es für nötig, daß die Sozialistische Produktionsweise in dem ganzen Staat verbreitet, daß sowohl die Produktion als auch die Arbeitsdisziplin erhöht wird. Diese Umwandlung ging in der Landwirtschaft langsamer, im Lande lebten 15—16 Millionen Bauern, denen man die Richtigkeit des Sozialismus beweisen mußte.

Der Autor befaßt sich am Ende mit den Thesen von Marx und Engels über das Absterben des Staates und deutet auf Lenins Verdienst hin, der dieses Thema weiter ausarbeitete und die Thesen über die Proletardiktatur und über den Verfall des bourgeoisischen Staatsapparates verwirklichte.